

Amint látható, az angolt minden kéri lapon használták, ez volt az egyetlen, amely egynyelvű lapokon is szerepelt. Ezek tették ki a minta 80%-át, de elég nagy különbség volt a három vizsgált példa között (első cikk: 55%, második cikk: 90%, harmadik cikk 85%).

Az egyes többnyelvű kéri lapon a nyelvek sorrendje következetes, az első nyelv végig ugyanaz marad a megszólítástól kezdve. Egy korábbi feltevés szerint a többnyelvű kéri lapon az angol nem lehet az első nyelv; erre itt négy ellenpéldát is találunk, közülük kettő magyarázható meg logikusan.

A mindenütt jelen levő angol mellett még négy másik nyelv fordult elő. A többnyelvű lapok nagyrészt Nyugat- és Kelet-Európából származnak. Ahogy várható volt, a frankofonok hajlottak arra, hogy a franciát helyezték az első helyre, míg a németül beszélők a némettel tették ugyanezt. A skandináv kéri lapok tipikusan egynyelvűek, angolok voltak. A hat kéri lap, amelyen orosz nyelvű szöveg is szerepelt, a kelet-európai országokból érkezett. Feltűnő a spanyol kis jelentősége, míg japán, olasz vagy kínai nyelvű kéri lap nem is fordult elő.

### **Összefoglalás**

A különnyomat-kérés általános jellemzői több szempontból jól meghatározhatóak. Azokban a tudományos körökben, amelyekben előfordul, pontosan körülírható, kölcsönösen megértett szerepe van: egyszeri kérésre egyszerű választ várnak postai küldemény formájában. A kéréseket mindig kifejezik angolul, de az esetek kisebb részében más nyelveket is használnak. A vizsgált mintában egy kéri lapon maximum négy nyelv szerepelt (5 esetben). A német és a francia viszonylag gyakran fordult elő, az orosz és a spanyol ritkán. Ha egy kéri lap többnyelvű, az angol nagyobb valószínűséggel szerepel a második, mint az első helyen. A nyelvválasztás kapcsolatban lehet annak az intézetnek a helyével, ahonnan a kérés jön, illetve az ottani nyelvhasználati és geopolitikai körülményekkel.

A különnyomat-kérések küldői számára készített kérdőív utolsó kérdésében fogalmazódott meg az a

kérés, hogy magyarázzák meg, milyen előnyei vannak számukra ennek a rendszernek.

A megállapított előnyök közül a leggyakoribb az volt, hogy hozzáférhetnek olyan cikkekhez, amelyeket különben nehéz lenne megszerezni (pl. olyan folyóiratokból, amelyek nem járnak az intézeti könyvtárba stb.), továbbá hogy a különnyomatok azonnal elérhetők, kézbe vehetők. Sok válaszadó megemlítette az időtényezőt (gyorsabb a könyvtárközi kölcsönzésnél). A lengyel kéri a fénymásolók hiányára utalt. Ezenkívül még sok egyéni előnyt tudtak felhozni: a fénymásolatok a különnyomatokban sokkal jobb minőségűek, mint a fénymásolatokban; kölcsönadhatók a hallgatóknak; más "a kollégákkal való személyes kapcsolat"-ot emelte ki. Ez utóbbi jelezheti egy hálózat létrehozásának rejtett, lappangó lehetőségeit is.

A különnyomat-kérések elemzésének alkalmazása többféle irányba vezethet. Lehetőséget ad a szakterületek kultúrájának, az azokon belüli kapcsolatokat, kommunikáció vizsgálatára is. Elemezhető a kérések fogalmazásmódja is a hatékonyság szempontjából. Érdekes lehetne egy olyan összehasonlító vizsgálat is, hogy a különnyomat-kérések fogalmazásmódja hogyan hat a fogadtatásukra. Más nézőpontból különleges információkat nyerhetünk a nemzetközi kutatás nyelvhasználatának szociolingvisztikai motívumairól is.

Végül, s talán a legközvetlenebbül azok számára lehet érdekes a különnyomat-kérések elemzése, akik kapcsolatban állnak a harmadik világ kutatásával. Ez a vizsgálat is azt bizonyítja, hogy a harmadik világból kevés ilyen kérés érkezik. Sokan vannak, akiknek nem az angol az anyanyelvük, korlátozott az íráskészségük, s – gyakran kulturális okokból – nehéznek tartják, hogy tudományos levelezésbe kezdjenek a világ más részein élő potenciális kollégákkal. A különnyomat-kérés a "jégtörés" olcsó és igénytelen mechanizmusa lehet.

/SWALES, J.: Language and scientific communication: The case of the reprint request. = *Scientometrics*, 13. köt. 3–4. sz. 1988. p. 93–101./

(Murányi Péter)

## **Számítógépesítés a Karl-Marx-Stadti Műszaki Egyetemi Könyvtárban**

Milyen tapasztalatokat szereztek a Karl-Marx-Stadti Műszaki Egyetemi Könyvtárban egy integrált számítógépes könyvtári rendszer előkészítése és létrehozása közben?

A tervek kidolgozására 1980-ban alakult egy munkacsoport az állományépítéssel, feltárással, használatlaltal és tájékoztatással foglalkozó részlegek vezetőiből és az egyetem számítástechnikai szakembereiből. Később egy nagyüzem számításközpontjának

volt vezetője személyében kvalifikált, főállású szakember került a munkálatok élére.

A szakmai előkészületek mellett igen fontosnak tartották a könyvtár kollektívájának "ideológiai" előkészítését. Egyes munkatársak ugyanis a gépesítés miatt el akarták hagyni a könyvtárat. Tartózkodásukat a rendszeres tájékoztatás segítségével fel tudták oldani.

1986 áprilisában kezdődött meg az *intézkedési terv* megvalósítása. A terv a könyvtár komplex számítógépesítését irányozta elő, az alábbi szakaszokban:

- az alkalmazói szoftver kifejlesztése és finomítása, valamint adatrögzítés, kísérleti jelleggel;
- tömeges adatrögzítés, egyrészt saját bevitellel, másrészt letöltéssel;
- párbeszéd keresések a feltöltött adatbázisban, a keresési algoritmusok finomítása.

A számítógépesítési munkákat egy kisebb, áttekinthető adatmennyiséggel kezdték el a folyóiratrészen (2000 cím, több mint 3000 példány). Először az újonnan beérkező folyóiratszámok adatait rögzítették. A munkák során módosították a szoftvert. Eleinte (600 tétel) párhuzamosan vezették a régi cédulanyilvántartást is a biztonság kedvéért. Egy új címfelvétel kb. 10 percet vett igénybe. Ennek alapján kiszámították, hogy a folyóiratok feldolgozása kb. másfél évig tart majd. A folyóiratok inputjának befejezése után olyan címkéket nyomtatnak ki a folyóiratszámokra, amelyeken a jelzet mellett azoknak a vezető kutatóknak a neve is szerepel, akik az adott folyóiratot a körözés keretében megkapják. Az első részprogram sikerrel zárult.

1987 tavaszán kezdődtek meg az előkészületek az első *online keresésre* Karl-Marx-Stadt és Lipcse között. Ez is jól sikerült. Októberben elhatározták az egész egyetemre kiterjedő egységes számítógépes tájékoztatási rendszer kiépítését. A tájékoztatás központi helye az egyetemi könyvtár lesz, az egyetem legfontosabb szakain pedig decentralizált információkereső rendszerek kapnak helyet. Terv készült a bel- és külföldi adatbázisokhoz való hozzáférés technikai feltételeiről. A decentralizált rendszereket úgy kívánják megtervezni, hogy mind autonóm módon,

mind az egyetem tájékoztató központjának perifériáiként interaktív módon tudjanak működni.

Különös figyelmet fognak fordítani az egyetemi dokumentumok feltárására (ez évente kb. 25 000 tételt jelent). A tárgyi feltárás az egyetem és az egyetemi könyvtár kutatóinak és szaktájékoztatóinak feladata lesz. Ebben felhasználják majd a ZIID deszkriptorjegyzékét és a központi tájékoztatási intézmények szaktezauruszait.

1987 őszén egy lipcsei kiállításon élénk érdeklődést keltett a könyvtár által kifejlesztett *számítógépes könyvtári kalauz*. Ez a tájékoztató a könyvtárosokat segíti a használatra, az állományra és a katalógusokra vonatkozó rutinkérdések megválaszolásában. Menü segítségével, számítógépes ismeretek nélkül is egyszerűen használható.

1988 tavaszán fogtak hozzá a *kölcsönzésnyilvántartás* számítógépesítéséhez. A személyzet betanítására a szakmai gyakorlatát töltő két könyvtároshallgató bevonásával szimulált eseteket tartalmazó oktatóprogramot dolgoztak ki.

A Karl-Marx-Stadt Műszaki Egyetemi Könyvtár régiója könyvtári és tájékoztatási központjává szeretnék továbbfejleszteni. Feladatai a következők lesznek: koordinált állományépítés, gyors dokumentumszolgáltatás, szabadalmak keresése, számítógépes információ- és forrásközvetítés különösen a gépgyártás, az elektrotechnika, az elektronika és a könnyűipar területén.

/SCHEFFEL, D.: Die Automatisierung der Bibliotheks- und Informationsprozesse in der Universitätsbibliothek Karl-Marx-Stadt. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 102. köt. 9. sz. 1988. p. 392–399./

(Hegyközi Ilona)

## A Lengyel Tudományos Akadémia és az akadémiai tudományos egyesületek külföldi folyóiratokkal való ellátottsága

A Lengyel Tudományos Akadémia Könyvtára (*Biblioteka PAN*) 1962 óta vezet *központi katalógust* az akadémiai könyvtárhálózatba járó külföldi folyóiratokról. E katalógus célja, mint minden központi katalógusé, a lelőhely-tájékoztatás és a folyóiratmegrendelések koordinálása, különösen ami a devizaigényes folyóiratok megrendelését illeti.

A katalógust két évenként aktualizálják, ami mindkét funkció ellátása szempontjából kedvezőtlen. Ezenfelül egy sor intézeti könyvtár nem is tesz eleget bejelentési kötelezettségének.

A katalógus időnkénti elemzése ennek ellenére nagyjából hiteles, ezen belül: meglehetősen lehangoló és az idő előrehaladtával romló képet ad az akadémiai könyvtárak, kutatóintézetek és tudományos egyesületek külföldi folyóiratokkal való ellátottságáról.

Az 1975–1978. évekre vonatkozó elemzés szerint a hálózatban 9999 volt a kurrens külföldi címek száma és 18 559 a beérkező példányszám. Az átlagos példányszám egy-egy címből 1,85-öt tett ki.

Előfizetés útján a címek 30,8%-ához jutottak hozzá. Tehát a címek több mint kétharmada cserébe vagy ajándékba érkezett. Noha az akadémiai kiadványok általában jó és érdemi cserealapot képeznek, a megrendelések csekély aránya mégis arra utal, hogy a gyarapítás féloldalas, és csak viszonylag kevés csere útján be nem szerezhető – kereskedelmi úton módon terjesztett – kiadványt lehet a keretében megrendelni.

Az 1983 és 1985 közötti időszakra vonatkozó elemzés szerint az előzőhöz képest 11%-kal, 8900-ra csökkent a beérkező címek száma, majdnem 20%-kal, 14 981-re a példányszáma. Egy-egy folyó-